

Νεοελληνική Γλώσσα Γενικής Παιδείας Γ' Λυκείου 2001

Κείμενο

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Για να απαντήσει κανείς στο ερώτημα, ποιος είναι ο ρόλος των διανοούμενων της εποχής μας, πρέπει να έχει διευκρινίσει τι εννοεί με τον όρο "διανοούμενος".

Συνήθως προϋποθέτουμε ότι ένας διανοούμενος πρέπει να είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος. Όμως κάθε μορφωμένος δεν είναι και διανοούμενος. Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος ή να κατέχει μια ειδικότητα. Γιατί ο διανοούμενος είναι, όπως δηλώνει και η λέξη, ένας άνθρωπος, που διανοείται κι αυτό σημαίνει, ότι είναι ένας άνθρωπος, που δεν δέχεται τα πράγματα, όπως του προσφέρονται, αλλά τα περνά μέσ' από τη δοκιμασία της δικής του διάνοιας — είναι με άλλα λόγια ένα πνεύμα κριτικό όχι μόνο σε ό,τι αφορά τους άλλους αλλά και σ' ό,τι αφορά τον εαυτό του.

Η κριτική στάση του διανοούμενου τον συνδέει με την διαμαρτυρία. Επειδή ασκώντας κριτική δεν συμβιβάζεται με τα καθιερωμένα, ο διανοούμενος επαναστατεί και διαμαρτύρεται. Το καθιερωμένο σε όλους τους τομείς μοιάζει να είναι ένα σύστημα προσαρμογής δοσμένο από πριν, που λειτουργεί σαν ένας μηχανισμός. Ο διανοούμενος στη δεδομένη περίπτωση αντιπροσωπεύει το πρόσωπο, που αντιστέκεται στον μηχανισμό των θεσμών. Η διαμαρτυρία του είναι μια στάση αρνήσεως, όμως αποτελεί προϋπόθεση για μια θετική αντιμετώπιση, γιατί αίρει την παθητική αδιαφορία, με την οποία οι μάζες δέχονται τα πράγματα.

Η κριτική στάση εξ άλλου προβαίνει μέσ' από μίαν απόσταση. Σε μίαν εποχή σαν τη δική μας, που ο άνθρωπος δεν έχει σχεδόν άλλη εκλογή παρά μόνον ανάμεσα στο πνεύμα της συλλογικής συμπεριφοράς ή της απομόνωσης, το να πάρει κανείς απόσταση από τα πράγματα είναι δύσκολο: γιατί απόσταση αφ' ενός σημαίνει διάσταση προς την παθητική προσαρμογή, αφ' ετέρου όμως δεν σημαίνει και ρήξη με την πραγματικότητα. Ο διανοούμενος έχει την δύναμη να αποσπάται από τα πράγματα — τις πολιτικές θέσεις, τις καλλιτεχνικές τεχντροπίες, τα αξιώματα της συμβατικής ηθικής, τους κοινωνικούς θεσμούς και τα λογής συνθήματα, όχι για να μείνει έξω από την πρακτική ζωή αλλά για να αναμετρηθεί μαζί της.

Η θέση του διανοούμενου μοιάζει κατά πολύ μ' εκείνη του Σωκράτη. Ξεχωρίζοντας από τους πολλούς δεν είναι ένας επαίων (επαίων: αυτός που αισθάνεται, καταλαβαίνει, ξέρει), δεν είναι ο ειδικός μιας τέχνης, αλλά αυτός, που ανοίγεται προς το όλον κινδυνεύοντας όμως να χαθεί μέσα στην αοριστία. Για να μη χαθεί μέσα στην αοριστία — την ανεύθυνη θεωρητικολογία — ο διανοούμενος σήμερα χρειάζεται πάνω απ' όλα μίαν υπεύθυνη περιεργία. Ο διασκορπισμός της εποχής μας δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση, αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβιώσεως ή της ψυχαγωγίας.

Για την περισυλλογή του αυτή, που είναι διπλή, δηλ. αφορά τα γύρω του και τον εαυτό του, ο διανοούμενος της εποχής μας έχει λοιπόν να παλαίψει σκληρά. Η περισυλλογή του δεν είναι μια ασκητική φυγή, είναι μια υπεύθυνη περισυλλογή, που κατορθώνει να ξεπεράσει την επικαιρότητα και να προσδώσει στη στιγμή το βάθος της μνήμης και του σχεδιασμού. Τον διανοούμενον, αν είναι ζωντανός πνευματικός άνθρωπος, δεν τον ενδιαφέρει τόσο το παρελθόν και το μέλλον όσο το παρόν. Το παρόν είναι αυτό, μέσα στο οποίο δοκιμάζεται.

(Κώστα Π. Μιχαηλίδης, *Οικείωση και Αλλοτρίωση*, διασκευή)

Ερώτημα 1ο

Για την προετοιμασία μιας ομαδικής εργασίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, διάβασες το παραπάνω κείμενο. Να γράψεις μια περίληψη του κειμένου αυτού, με την οποία θα ενημερώσεις τα άλλα μέλη της ομάδας σου για το περιεχόμενό του (80-100 λέξεις).

Μονάδες 25

Απάντηση:

Ο συγγραφέας του κειμένου εξετάζει το ρόλο των διανοούμενων στη σύγχρονη πραγματικότητα. Τα διακριτικά τους γνωρίσματα είναι η πνευματική καλλιέργεια και η κριτική τους στάση, μια κριτική και ασυμβίβαστη στάση απέναντι στους θεσμικούς μηχανισμούς, αντίδοτο στην παθητική αδιαφορία του κόσμου. Ο διανοούμενος επιλέγει συνειδητά να λειτουργεί αποστασιοποιημένος από τον πρακτικό βίο προκειμένου να αναμετρηθεί μαζί του. Την αοριστία, την εξειδίκευση και τον καταναλωτισμό της εποχής τα αντιμετωπίζει με την υπεύθυνη περισυλλογή γύρω από τον κόσμο αλλά και τον εαυτό του. Γιατί ο διανοούμενος, καταλήγει ο συγγραφέας, υπερβαίνει το επίκαιρο, προσπερνά το παρελθόν και το μέλλον καθώς ενδιαφέρεται πρωτίστως για τον παρόν μέσα στο οποίο βιώνει ενεργά.

Ερώτημα 2ο

Να αναπτύξετε σε 60-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: *"Ο διασκορπισμός της εποχής μας δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση, αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβίωσης ή της ψυχαγωγίας."*

Μονάδες 5

Απάντηση:

Αυτό που χαρακτηρίζει το σύγχρονο άνθρωπο είναι η συγκεχυμένη γνώση που έχει σχηματίσει για τα πράγματα και τα πρόσωπα που τον περιβάλλουν. Η εποχή μας απαιτεί συνεχή ενασχόληση με ένα μόνο γνωστικό αντικείμενο, λόγω της υπερανάπτυξης στον επιστημονικό και τεχνολογικό τομέα, ενώ ταυτόχρονα ωθεί το σύγχρονο άνθρωπο στην αναζήτηση της ευδαιμονίας μέσω της απόκτησης υλικών αγαθών. Για τους λόγους αυτούς του στερείται η δυνατότητα να αποκτήσει μια συγκροτημένη αντίληψη τόσο για τον ίδιο του τον εαυτό, όσο και για τον κόσμο μέσα στον οποίο ζει.

B2 *"Συγγήθως προϋποθέτουμε ... ή της ψυχαγωγίας."* Για κάθε παράγραφο του αποσπάσματος αυτού να γράψετε έναν πλαγιότιτλο.

Μονάδες 5

Απάντηση:

α. Αναπτυγμένη μορφή

- Διακριτικά γνωρίσματα των διανοούμενων: πνευματική καλλιέργεια και κριτικό πνεύμα.
- Η κριτική στάση, η διαμαρτυρία και το ασυμβίβαστο απέναντι στους θεσμικούς μηχανισμούς αντίδοτο στην παθητική αδιαφορία.
- Η αποστασιοποίηση του διανοούμενου, μια συνειδητή επιλογή κοινωνικής συμπεριφοράς και ευθύνης.
- Η αποστασιοποίηση απαραίτητη προϋπόθεση για την αναμέτρηση με την πρακτική ζωή.
- Η υπεύθυνη περισυλλογή ως ασπίδα προστασίας απέναντι στην αοριστία, την εξειδίκευση και την καταναλωτική μανία της εποχής.

β. Σύντομη διατύπωση

- Οριοθέτηση σε βάθος του διανοούμενου.
- Δράση και αντίδραση του διανοούμενου.
- Η αναγκαιότητα της αποστασιοποίησης.
- Η αποστασιοποίηση ως αναμέτρηση και όχι ως αδιαφορία.
- Άρση της θεωρητικής και θέση της πρακτικής παρέμβασης στην κοινωνία.

B3. Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο: **περισυλλογή, συμβιβάζεται, αοριστία, διαμαρτυρία, ενδιαφέρει, διάνοια.**

Μονάδες 6

Απάντηση:

- περισυλλογή: περίσκεψη, συγκέντρωση
- συμβιβάζεται: αποδέχεται, συμφιλιώνεται
- αοριστία: ασάφεια, θεωρητικολογία
- διαμαρτυρία: αποδοκιμασία, αντίθεση
- ενδιαφέρει: απασχολεί, αφορά
- διάνοια: πνεύμα, κρίση

B4. ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: Να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων.

Μονάδες 4

Απάντηση:

ψυχαγωγία: αναψυχή ανάγωγος
τεχνοτροπίες: τεχνολογία δύστροπος

B5. όμως, ή, γιατί, αλλά (το πρώτο του κειμένου), **με άλλα λόγια:** Ποια νοηματική σχέση εκφράζει η χρήση καθεμιάς από τις παραπάνω λέξεις στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου;

Μονάδες 5

Απάντηση:

όμως: σχέση αντίθεσης
ή: σχέση διάζευξης νοημάτων
γιατί: σχέση αιτιολόγησης - επεξήγησης
αλλά: σχέση αντίθεσης (άρση - θέση)
με άλλα λόγια: σχέση διασαφητικής προσθήκης - επεξήγησης

Ερώτημα 3ο

Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σ' ένα δοκίμιο πειθούς 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)

Μονάδες 50

Απάντηση:

Γ. 1 Εισαγωγή

- Προσδιορισμός χαρακτηριστικών σημερινής εποχής: τεχνολογική ανάπτυξη, παγκοσμιοποίηση, υπερκαταναλωτισμός, ιδεολογική σύγχυση, έντονοι ρυθμοί ζωής.
- Αναζήτηση ταυτότητας, ρόλου, στόχων, προτύπων και ιδανικών των νέων στη σημερινή κοινωνία.
- Στο πλαίσιο αυτό η συμβολή και η παρέμβαση της διανόησης καθίσταται απαραίτητη και καθοριστική για την επίλυση των προβλημάτων των νέων.

Γ. 2 Ανάπτυξη

Γ. 2.1

Έκθεση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο σημερινός νέος:

α. σε επίπεδο καθημερινού, πρακτικού βίου:

Ανεργία, ναρκωτικά, βία και εγκληματικότητα, καταναλωτισμός, έλλειψη ελεύθερου χρόνου.

β. σε προσωπικό, κοινωνικό και ηθικό επίπεδο:

Έλλειψη επικοινωνίας και επαφής σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο, ιδεολογική σύγχυση και αποπολιτικοποίηση, αναζήτηση προτύπων, κρίση ηθικών αξιών.

Γ.2.2.

Τρόπος συμβολής των διανοούμενων

Οι διανοούμενοι χαρακτηρίζονται – ή πρέπει να χαρακτηρίζονται – από κριτική σκέψη, πνευματική καλλιέργεια, αμφισβήτηση θεσμικών μηχανισμών, καινοτόμες και πρωτότυπες ιδέες, ασυμβίβαστο χαρακτήρα και ευαισθησία.

Ο λόγος τους αποκτά βαρύνουσα σημασία και επομένως μπορούν να προσφέρουν με:

- α) τη συνεχή ενεργητική παρέμβαση στα κοινωνικά δρώμενα,
- β) την άσκηση κριτικής και την προβολή συγκεκριμένων θέσεων και προτάσεων απέναντι στα προβλήματα της εποχής,
- γ) τη συνεχή αμφισβήτηση απέναντι σε κάθε καταπιεστικό μηχανισμό που περιορίζει την ελευθερία σκέψης και δράσης των πολιτών και καταπατά τα δικαιώματά τους,
- δ) την παροχή και την πρόταση ιδανικών, στόχων και οραμάτων,
- ε) την προληπτική παρέμβαση και την παροχή ενημέρωσης στους νέους πάνω στις νέες ανάγκες που δημιουργεί η εποχή μας,
- στ) τη λειτουργία των ίδιων ως πρότυπο πνευματικών ανθρώπων και ενεργών πολιτών.

Γ.3. Συμπερασματική Διατύπωση

Τα οξυμμένα προβλήματα των νέων της σημερινής εποχής απαιτούν την άμεση, έγκαιρη και καθοριστική παρέμβαση των ανθρώπων της διανόησης προκειμένου να επιτευχθεί η επίλυσή τους. Οι νέοι στο πρόσωπο των διανοούμενων βλέπουν ένα σύμμαχο, που με κατανόηση και ευαισθησία θα σταθεί αρωγός στην πορεία του βίου τους.